

УДК 342

Баєва Л.В.¹, Горб К.Ю.²

¹ канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-321 НУ «Запорізька політехніка»

СУТНІСТЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ

Ефективність судової системи та діяльності судових органів значною мірою відображається не тільки в оперативності, повноті та законності вирішення правових конфліктів, а й у ступені виконання судових рішень. Потрібно розуміти, що судова влада виконує не тільки функцію арбітражу – вирішення самого спору, але є гарантом відновлення законних прав тих, хто звертається до суду. Повноцінно відновити порушені права можливо не лише за рахунок винесення рішення, тобто формулювання правової позиції щодо необхідності вчинити ті чи інші дії або правової оцінки щодо правомірності тих чи інших вчинених дій, які стали предметом спору. Важливим є кінцеве

виконання винесеного рішення, що з точки зору будь-якого процесуального права є одним із елементів власне процесу.

Особливість судового контролю полягає в тому, що його здійснюють не систематично, не постійно, на відміну від інших видів контролю, а одноразово під час розгляду відповідної справи. У стислому вигляді сутність судового контролю можна визначити як використання судом своїх повноважень у разі встановлення факту, що державний орган здійснив незаконну, необґрунтовану чи несправедливу дію чи прийняв схоже рішення (акт).

Є різні підходи до визначення змісту судового контролю: ототожнення судового контролю та форми здійснення правосуддя; ототожнення судового контролю зі способом здійснення правосуддя (пропонується розуміти судовий захист, складовою частиною якого є кримінально-процесуальний інститут судового контролю, інститутом конституційного права).

У загальнотеоретичному значенні контроль – функція різних інститутів системи управління суспільними процесами. Судовий контроль реалізується судовою гілкою влади для перевірки діяльності публічної адміністрації за зверненням громадянина чи відповідного суб'єкта владних повноважень.

Відповідно до частини третьої ст. 124 Конституції України судочинство в Україні здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Відтак судовий контроль щодо діяльності органів виконавчої влади можуть здійснювати як суди загальної юрисдикції, так і Конституційний Суд України.

Контроль судів загальної юрисдикції за діяльністю органів виконавчої влади має свої особливості. Головним завданням цих судів є розгляд кримінальних, цивільних, адміністративних та інших справ. Контрольна функція здійснюється ними не окремо, а в процесі розгляду зазначених справ. Функція судового контролю набуває особливого змісту при вирішенні адміністративних справ, зокрема тих, що виникають з адміністративно-правових відносин. Це пов'язано з перевіркою законності актів управління у зв'язку зі зверненнями заінтересованих осіб, зокрема заявами чи скаргами громадян. Під час вирішення таких справ суд обов'язково перевіряє доцільність, законність, обґрунтованість рішень або дій відповідних органів (місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування), їх посадових осіб.

Судовий контроль за законністю актів (дій) органів виконавчої влади має місце й тоді, коли вона не є спеціальним предметом судового

розгляду, а досліджується, перевіряється у зв'язку з вирішенням віднесених до компетенції суду кримінальних та інших судових справ, при розгляді яких суд оцінює дії органів управління з точки зору їх відповідності закону.

Другою особливістю судового контролю є те, що конституційність об'єктів контролю перевіряє Конституційний Суд України. Він наділений спеціальною юрисдикцією, яка здійснюється з допомогою самостійного виду судочинства – конституційного судового провадження. Конституційна судова юрисдикція і відповідне судочинство становлять конституційну юстицію (або конституційне правосуддя).

Визнання органами конституційного правосуддя закону неконституційним означає зупинення дії цього закону, тобто, по суті, його скасування. Додаткового рішення парламенту з питання чинності неконституційного закону не потрібно.

Конституційне правосуддя являє собою поєднання двох засад – сутності (конституційний контроль) і форми (конституційне судове провадження), в результаті чого виникає самостійний вид державно-владної контрольної діяльності. Відтак конституційне правосуддя є окремою формою судового контролю.

Отже, судовий контроль – це не апеляція на винесене рішення: суди розглядають не лише законність процесу прийняття рішень, а й законність самих рішень, актів, дій, їх відповідність Конституції чи законам. Судовий контроль щодо діяльності органів виконавчої влади можуть здійснювати як суди загальної юрисдикції, так і Конституційний Суд України. Загалом конституційне закріплення права на судовий захист громадян у стосунках з органами державної влади (ст. 55 Конституції України) викликало помітне зростання кількості звернень громадян до суду за захистом прав і свобод. Це свідчить, що громадяни, маючи часто негативний досвід спілкування з державними органами, переконалися в тому, що найкраще захистити свої права й законні інтереси від порушень з боку цих органів, їх посадових осіб вони можуть саме у судовому порядку.